

<https://doi.org/10.25143/socr.19.2020.1.152-165>

Tiesiskā regulējuma analīze aizgādības tiesību ierobežošanas jautājumos

Mg. iur., Mg. paed. Sanita Vanaga

ORCID: 0000-0002-2981-8020

*Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija
vanagusanita@gmail.com*

Kopsavilkums

Rakstā ir veikta aizgādības tiesību ierobežošanas tiesiskā analīze un aplūkoti problēm-jautājumi, kas saistīti ar aizgādības tiesību ierobežošanas sekām.

Tā kā likuma izpratnē bērns ir nepilngadīga persona līdz 18 gadu sasniegšanai un viņam trūkst rīcībspējas, bērna aizgādības tiesības īsteno viņa dabiskie aizbildņi – vecāki. Aizgādības tiesību būtība ir ļoti plaša, un to īstenošana vai tiesiska ierobe-žošana ir aplūkojama no vairākiem aspektiem, kas uzskatāmi norāda uz vairākiem problēm-jautājumiem.

Publikācijā īpaša uzmanība tiek pievērsta aizgādības tiesību ierobežošanas veidiem un to ietekmei uz bērna tiesību un interešu nodrošināšanu. Veicot tiesiskā regulējuma analīzi, tika konstatēts, ka ir trīs aizgādības tiesību ierobežošanas veidi. Taču šo tiesību ierobežošanas gadījumā bērnu tiesību un interešu nodrošināšana ir nevienlīdzīga un interpretējama atbilstoši noteiktajiem ierobežojumiem un bērna vecāku izpratnei par aizgādības tiesību būtību. Pētījuma mērķis ir identificēt problēm-jautājumus un sniegt priekšlikumus tiesiskā regulējuma pilnveidošanai, lai visos aizgādības tiesību ierobe-žošanas gadījumos bērna tiesību un interešu nodrošināšana būtu vienlīdzīga un bērna vislabākajās interesēs.

Raksts veidots divās daļās. Pirmajā daļā aplūkoti aizgādības tiesību ierobežošanas veidi un to tiesiskās ierobežošanas problēm-jautājumi, savukārt otrajā daļā analizēta aizgādības tiesību ierobežošanas ietekme uz bērna tiesību un interešu nodrošināšanu.

Atslēgvārdi: aizgādības tiesības, bērna tiesības, tiesību ierobežošana.

levads

Īpaša vērība mūsdienās tiek pievērsta bērna tiesību nodrošināšanai un aizsardzībai.

Ne tikai dabiski, bet arī likumiski bērna tiesību īstenošanu nodrošina bērna vecāki, kuri saskaņā ar Civillikuma tiesību normām īsteno aizgādību pār nepilngadīgu bērnu līdz viņa pilngadības sasniegšanai. Civillikuma 219. panta izpratnē bērnam nepilngadība ir tik ilgi, līdz tas sasniedz 18 gadu vecumu [8]. Ņemot vērā, ka aizgādības tiesību tvērums ir ļoti plašs, jo tas paredz gan vecāku un bērnu attiecību īstenošanu (tas ietver vecāka tiesības un pienākumus, rūpējoties par bērnu), gan vecāku brīvprātīgu atteikšanos no šīm ekskluzīvajām tiesībām, īpaša uzmanība jāvērs uz vienlīdzīgu bērna tiesību nodrošināšanas ievērošanu.

Aizgādības tiesību pamatā ir tas, ka vecāki, ievērojot bērna vislabākās intereses, nodrošina bērna tiesības, kas ir svarīgs tiesību balsts. Aizgādības tiesību īstenošanas uzraudzību nodrošina bērnu tiesību aizsardzības institūcijas, kurām sadarbojoties tiek veikti pasākumi, lai bērna tiesību nodrošināšana notiktu Latvijas Republikas tiesību aktos paredzētajā kārtībā. Civillikuma 177. un 178. pantā ir nostiprināti aizgādības tiesību pamatprincipi [8], nosakot bērna vecāku pienākumus, nodrošinot bērna aprūpi, kas savukārt aptver visu bērna tiesību un interešu kopumu. Citkārt bērna aprūpe un viņa tiesību un interešu ievērošana tiek nodrošināta, ņemot vērā aizgādības tiesības ierobežojošos apstākļus, proti, aizgādības tiesību atņemšanu vienam vai abiem vecākiem, ja kopīga aizgādība pār bērnu tiek izbeigta, pamatojoties uz vecāku vienošanos, vai ar tiesas nolēmumu tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība. Lai atbilstoši noteiktajam aizgādības tiesību ierobežošanas veidam tiktu efektīvi nodrošināta bērna tiesību un interešu aizsardzība, būtiski ir analizēt aizgādības tiesību ierobežošanas tiesisko regulējumu un noskaidrot, kādas sekas ir noteiktas normatīvajā regulējumā, ja iestājas likumiski noteiktie ierobežojumi kādā no aizgādības tiesību īstenošanas gadījumiem.

Rakstā analizētās tiesību normas un statistikas dati liecina par problēmu kopumu, kas uzskatāmi parāda, ka šobrīd bērna tiesību aizsardzība atkarībā no aizgādības tiesību ierobežošanas veida nav vienlīdzīga.

Raksta mērķis ir sniegt tiesiskā regulējuma izvērtējumu par aizgādības tiesību ierobežošanas jautājumiem, to nozīmi bērna tiesību un interešu aizsardzībā un norādīt uz problēmām, kas saistītas ar aizgādības tiesību ierobežošanu atkarībā no ierobežošanas veida, kā arī aktualizēt problēmjautājumu par aizgādības tiesību ierobežošanas juridisko seku ietekmi uz bērna tiesību un interešu nodrošināšanu.

Materiāls un metodes

Pētījumā izmantotas vispārzinātniskās pētniecības metodes un tiesību normu interpretācijas metodes: gramatiskā, lai skaidrotu publikācijā iekļauto tiesību normu jēgu; vēsturiskā, lai norādītu, kāda ir bijusi likumdevēja griba, ieviešot konkrēto tiesību normu;

teleoloģiskās interpretācijas metode, lai skaidrotu publikācijā iekļauto tiesību aktu veidus un to mērķus; sistēmiskās interpretācijas metode, lai skaidrotu tiesību normu izpēti un analīzi.

Tiesiskā regulējuma analīze aizgādības tiesību ierobežošanā un to tiesiskās ierobežošanas problēmjaudājumi

Bērna tiesības kā cilvēka pamattiesības ir nostiprinātas Latvijas Republikas Satversmes astotajā nodaļā [1]. Ņemot vērā, ka bērna rīcībspēja un lemtspēja ir ierobežota laikā, viņa tiesību un interešu īstenošana notiek caur viņa dabisko aizbildņu jeb vecāku spēju īstenot aizgādības tiesības pār bērnu. Ar aizgādības tiesībām ir saprotamas vecāku un bērna savstarpējās attiecības, kuru pamatprincipi ir nostiprināti Civillikuma trešajā apakšnodaļā [8], savukārt bērna pamattiesības, kuras jāsaprot kā bērna tiesības uz dzīvību un attīstību, ģimeni, individualitāti, privāto dzīvi, neaizskaramību, brīvību, pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem, izglītību un jaunradi, īpašumu, aizsardzību no ekspluatācijas, atpūtu un brīvo laiku un tiesības piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā noteiktas Bērnu tiesību aizsardzības likuma otrajā nodaļā [6]. Vecāki kā savu bērnu likumiskie pārstāvji, ievērojot bērna pamattiesības, atbilstoši bērna vecumam un individualitātei nodrošina viņa aprūpi un uzraudzību tādā mērā, lai veicinātu bērna personības fizisko un garīgo izaugsmi.

Strauji attīstoties sabiedrības vajadzībām un dzīvesveidam, kā arī iespējām brīvi pārvietoties uz ārvalstīm, vienlaicīgi mainās arī ģimeņu vērtību sistēma. Nereti tas notiek valstī pastāvošo ekonomisko un sociālo apstākļu ietekmē. Civillikuma 178. pantā noteikts, ka kopā dzīvojoši vecāki aizgādību pār bērnu īsteno kopīgi līdz brīdim, kad vecākiem vienojoties vai ar tiesas spriedumu tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība [8]. Minētajā tiesību normā ir iekļauti trīs aizgādības tiesību ierobežošanas veidi, kuri turpmāk tiks analizēti pēc būtības.

Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departaments lietās par bērna vecāku savstarpējo komunikāciju, kas saistītas ar bērnu tiesību ievērošanu un ārpusstiesas strīdu risināšanu, norādījusi, ka lietas, kas saistītas ar bērnu tiesību ievērošanu, būtu jārisina ārpus tiesas, vecākiem savstarpēji vienojoties. Tikai abu vecāku kopīga objektīva komunikācija un mērķa īstenošana bērna tiesību un interešu nodrošināšanā rada bērnam stabilu pamatu viņa pilnvērtīgai attīstībai un emocionālajai stabilitātei; bērns, vecākiem nespējot veidot savstarpēju komunikāciju, cieš visvairāk. Savukārt tiesas nolēmums formāli regulē radušos situāciju. Vienlaikus, izmantojot ārpusstiesas komunikācijas veicināšanas līdzekļus strīda risināšanai, būtiska loma ir sociālā dienesta un bāriņtiesas darbam ar ģimeni [19].

Gadījumos, kad vecāki nav raduši iespēju pozitīvai komunikācijai, lai vienotos bērna tiesību un interešu nodrošināšanai būtisku jautājumu risināšanā, civiltiesiskā kārtā, pamatojoties uz Civillikuma 178. panta trešo daļu, ar tiesas nolēmumu var tikt

nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība [8]. Augstākās tiesas judikatūrā, iztulkojot Civillikuma 178.¹ otrās daļas tiesību normu, kas nosaka, ka vecāku strīdos, kas izriet no aizgādības tiesībām, primāri jāņem vērā bērna intereses un viedoklis, kopsakarā ar ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta 1. punktu un 12. pantu, kas nosaka, ka visās darbībās, kas vērstas uz bērnu, primāri jāņem vērā bērna intereses un viņa viedoklis, nostiprināta atziņa, ka pamatkritērijs, pieņemot nolēmumu par viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanu, ir bērna intereses [18].

Tas nozīmē, ka atsevišķu aizgādību uz tiesas nolēmuma pamata var nodibināt tikai tadā gadījumā, ja tas vislabāk atbilst bērna interesēm. Savukārt minētajā kārtībā, nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, būtiska loma ir bāriņtiesai, kura atbilstoši Bāriņtiesu likuma 50. pantā noteiktajiem pienākumiem [4] izvērtē, vai atsevišķas aizgādības nodibināšana ir bērna interesēs, un sniedz tiesai par to atzinumu. Jāuzsver, ka bāriņtiesa, lemjot jautājumu par atsevišķas aizgādības nodibināšanu bērnam, vecākam, kura atsevišķā aizgādībā neatradīsies bērns, nepārtrauc aizgādības tiesības, ja vien tam nerodas likumisks pamats. Ar tiesas nolēmumu nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, otram vecākam aizgādības tiesības netiek atņemtas, bet gan ierobežotas. Savukārt saskaņā ar Civillikuma 179. un 181. pantu [8] vecākam, kura atsevišķā aizgādībā neatrodas bērns, saglabājas saskarsmes tiesība ar bērnu un pienākums samērā ar savām spējām un mantas stāvokli bērnu uzturēt.

Pēc Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas statistikas datiem par Bāriņtiesu iesniegto ikgadējo valsts statistikas gada pārskatu par bāriņtiesu darbu 2019. gadā vērojama tendence, ka būtiski pieaug to personu skaits, kurām ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības. Attiecībā uz 863 bērniem kopumā 658 vecākiem gandrīz vienlīdzīgi abu dzimumu pārstāvjiem (tikai ar 40 personu pārsvaru tēviem) 2019. gadā ar tiesas spriedumu ir atņemtas aizgādības tiesības. Tas ir par 111 personām vairāk nekā 2018. gadā. Vienlaicīgi ir vērojama tendence, ka būtiski samazinās to personu skaits, kurām ar tiesas spriedumu tiek atjaunotas atņemtās aizgādības tiesības. 2016. gadā šādu personu skaits bija 18, savukārt 2019. gadā tikai sešām personām ar tiesas spriedumu tika atjaunotas atņemtās aizgādības tiesības [12].

Statistikas dati liecina par visnotaļ lielām aizgādības tiesību īstenošanas problēmām, kas iziet ārpus juridiskās jomas, jo pārtraukto vai atņemto aizgādības tiesību atjaunošanai un pilnvērtīgai to īstenošanai ir jānotiek starpdisciplinārā sadarbībā ar psihologiem, sociālo, tiesībsargājošo u. c. jomu pārstāvjiem. Tas ir detalizēts un rūpīgi plānots darbs visām iesaistītajām pusēm, lai personai būtu iespējas atjaunot atņemtās aizgādības tiesības. *Dr. iur.* Inga Kudeikina ir norādījusi, ka šibrīža tiesiskajā regulējumā pastāv nepilnības, kuras saistāmas ar atbildību, kas iestājas, kad aizgādības tiesības netiek pienācīgi pildītas. Tiesību aktos noteiktā atbildība ir ļoti šaura, un tā nav paredzēta daudzos būtiskos aspektos, tostarp par līdzdarbību preventīvos pasākumos [14]. Minētie negatīvie statistikas dati liecina, ka starpdisciplinārā sadarbība savstarpēji un ar personu, kurai atņemtas aizgādības tiesības, jau sākotnēji nav bijusi veiksmīga, jo saskaņā ar tiesību aktos noteikto kārtību persona, kurai ir pārtrauktas aizgādības tiesības, gada griezumā

nav spējusi tās atjaunot, tādēļ likumsakarīgi tiesa ir pieņēmusi lēmumu, piemērojot galīgo līdzekli – aizgādības tiesības atņemšanu. Analizējot tiesību normas aizgādības tiesību atņemšanas aspektā, tas uzskatāms par pirmo aizgādības tiesību ierobežojošo modeli, kas ietver gan tiesisko atbildību, gan juridiskas sekas.

Jāatzīmē, ka statistikas dati attiecībā uz atņemtajām aizgādības tiesībām tiek apkopoti par tām personām, kuras pašas pēc brīvas gribas nav atteikušās no aizgādības tiesībām, bet tas noticis dažādu apstākļu kopuma rezultātā, kad konstatēts, ka aizgādības tiesību īstenošana nav bērna vislabākajās interesēs. Atbilstoši Ministru kabineta noteikumu Nr. 131 “Iedzīvotāju reģistrā iekļauto ziņu aktualizēšanas kārtība” 7. punktam bāriņtiesai, kuras administratīvajā teritorijā dzīvojošajai personai, kurai ar tiesas spriedumu atņemtas aizgādības tiesības, pēc nolēmuma stāšanās likumīgā spēkā ir pienākums nodot ziņas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei par aizgādības tiesību atņemšanas faktu, kas laika gaitā rezumējas personas, kurai atņemtas aizgādības tiesības, tiesību ierobežošanā [11]. Ar juridiskām sekām aizgādības tiesību atņemšanas gadījumā saprotams, ka persona, kurai ir atņemtas aizgādības tiesības, likuma izpratnē vairs nav tiesīga nodrošināt sava bērna tiesības un intereses, tādēļ šo pienākumu veic otrs vecāks un iestājas likumisks pamats atsevišķas aizgādības īstenošanai.

Būtiski atzīmēt, ka bērna vislabāko interešu definīcija nav izstrādāta un nav iekļauta nevienā no tiesību aktiem, taču to pamatprincipi nostiprināti Civillikuma 177. pantā, un tie ir bērna aprūpe un viņa pārstāvība bērna personiskajās un mantiskajās attiecībās [8]. Savukārt Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija ir norādījusi: “Bērna vislabāko interešu kopums izriet no bērna tiesību un tiesisko interešu ievērošanas, kas savukārt ir balstītas pamata normatīvajos aktos – Latvijas Republikas Satversmē, Bērnu tiesību aizsardzības likumā, Latvijas Republikas Civillikumā, ANO Konvencijā par bērnu tiesībām u. c.” [15].

No šāda bērna tiesību un interešu iedalījuma izriet, ka tas vecāks, kuram atņemtas aizgādības tiesības (tas attiecināms arī uz gadījumiem, kad nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība), nepiedalās to jautājumu izlemšanā, kas būtiski skar bērna tiesības un intereses, piemēram, izglītības iestādes izvēlē, piekrišanas došanai medicīnas pakalpojumu un manipulāciju saņemšanai, bērna dzīvesvietas noteikšanai utt. Vienlaikus vecākam, kuram atņemtas aizgādības tiesības, saglabājas saskarsmes tiesība un pienākums bērnu materiāli nodrošināt. Minētā tiesība un pienākums ir nostiprināti Civillikuma 179. un 181. pantā [8]. Papildus minētajiem ierobežojumiem vecākam, kuram atņemtas aizgādības tiesības, nav tiesību saņemt valstī noteiktos materiālos pabalstus, kuri attiecināmi uz bērna labklājības nodrošināšanu un ir regulāri izmaksājami, piemēram, ģimenes valsts pabalsts, bērna kopšanas pabalsts, bērna invalīda kopšanas pabalsts u. c. [5]. Analizējot minētās tiesību normas, jāsecina, ka tajās iekļautie ierobežojumi noteikti, lai aizsargātu bērna tiesības un intereses, jo aizgādības tiesību atņemšanas pamatā ir nepareiza, neesoša vai bērnu apdraudoša aprūpe, neievērojot viņa pamatvajadzības. Aizgādības tiesības ierobežojošie apstākļi liedz turpmāk apdraudēt bērna veselību un dzīvību, kā arī pārtrauc bērnam nepiemērotu apstākļu nodrošināšanu un bērnam paredzēto līdzekļu izšķērdēšanu.

Atbilstoši Civillikuma 178. panta tiesību normai kā trešais aizgādības tiesību ierobežošanas veids saistāms ar apstākli, kad vecāki savstarpēji vienojas par atsevišķas aizgādības īstenošanu pār kopīgo bērnu. Tiesību normu analīzes rezultātā jāsecina, ka attiecībā uz aizgādības tiesību ierobežošanas veidiem veidojas absurda situācija. Proti, atņemtu aizgādības tiesību gadījumā Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes reģistrā tiek izdarīta atzīme par minēto faktu, savukārt, vecākiem vienojoties par atsevišķas aizgādības nodibināšanu, netiek apkopoti statistikas dati par šādu vienošanās skaitu noslēgšanu un netiek veikta analīze, vai vecāka atteikšanās (faktiski brīvprātīga) no aizgādības tiesību īstenošanas ir bērna vislabākajās interesēs. Turklāt, vecākiem vienojoties par atsevišķu aizgādību pār bērnu, šķirot laulību pie notāra vai savstarpēji neregistrētas kopdzīves šķiršanas gadījumā par to noslēdzot rakstisku vienošanos, aizgādības tiesības netiek atņemtas un fakts par atsevišķas aizgādības nodibināšanu netiek fiksēts nevienā no valsts reģistriem vai sistēmām. Tas attiecināms arī uz aizgādības tiesību ierobežošanu, kad viena vecāka atsevišķa aizgādība tiek nodibināta ar tiesas nolēmumu un fakts par atsevišķas aizgādības nodibināšanu netiek iekļauts nevienā no valsts reģistriem vai sistēmām.

Tas nozīmē, ka visos trīs minētajos gadījumos personas neīsteno aizgādības tiesības, bet, ja atņemot aizgādības tiesības un ar tiesas nolēmumu nodibinātas atsevišķas aizgādības gadījumā likumiski ir iejaukušās bērnu tiesību tiesībsargājošās institūcijas un tās ir izvērtējušas, vai aizgādības tiesību atņemšana vai viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšana ir bērna vislabākajās interesēs, tostarp noskaidrojušas arī paša bērna viedokli, tad, vecākiem savstarpēji vienojoties par atsevišķas aizgādības nodibināšanu, izvērtējums un bērna viedokļa noskaidrošana nenotiek. Savukārt uzsvars uz bērna viedokļa noskaidrošanu ir likts gan Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13. panta pirmajā daļā, nosakot, ka bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas un tikt uzklautam, kā arī saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju [6], gan ANO Bērnu tiesību konvencijas 12. pantā, nostiprinot bērna tiesības uz sava viedokļa formulēšanu visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt tam pievēršot pienācīgu uzmanību atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei [3]. Pēc būtības visos trīs aizgādības tiesību ierobežošanas gadījumos vecāks, kura atsevišķā aizgādībā bērns neatrodas, vairs neizlemj ar bērnu saistītus būtiskus jautājumus un turpmākajā aizgādības tiesību īstenošanā nepastāv atšķirība starp vecāku, kurš kādu iemeslu dēļ, vienojoties ar otru vecāku, atsakās no aizgādības tiesību īstenošanas vai tiesiskā ceļā tikusi nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība, no tā vecāka, kuram aizgādības tiesības atņemtas un tiek piemēroti personas tiesību ierobežojumi.

Vienlaikus īpaša uzmanība jāvērs uz problēmjautājumu, kas atspoguļo nevienlīdzīgu bērna tiesību un interešu nodrošināšanu starp bērniem, kuru vecākiem atņemtas aizgādības tiesības, un tiem, kuru vecāki vienojušies par atsevišķas aizgādības nodibināšanu, vai pār bērniem ar tiesas nolēmumu nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība. Būtiska problēmsituācija veidojas, ja vecāki noslēdz savstarpēju vienošanos par atsevišķas aizgādības īstenošanu, kura var būt pretēja bērna vislabākajām interesēm, taču valsts

līmenī nav izveidots mehānisms, kas šādas vienošanās noslēgšanu reģistrētu, kontrolētu un ietekmētu. Šāda situācija veidojas tādēļ, ka bērna tiesību nodrošināšana izriet no privāttiesiskajām attiecībām, savukārt bērnu tiesībsargājošo institūciju iejaukšanās privāttiesiskajās attiecībās tiesiski netiek regulēta. Jāpiebilst, ka, vecākiem savstarpēji vienojoties, ir iespējams, ka bērns atbilstoši savai vecuma un brieduma pakāpei situācijas būtību vispār pat neizprot, tādēļ nespēj paust viedokli un ietekmēt lēmumus, kas pieņemti, ierobežojot viņa tiesības.

Šībrīža tiesiskais regulējums paredz, ka aizgādības tiesību ierobežošana ir iespējama divos dažādos veidos, proti, nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību un atņemot vecākam aizgādības tiesības. Ierobežojot aizgādības tiesības civilprocesuālā kārtībā, proti, ar tiesas nolēmumu nodibinot atsevišķu aizgādību un vecākam atņemot aizgādības tiesības, iestājas vienādas tiesiskās sekas, t. i., vecākiem tiek ierobežotas aizgādības tiesības. Tomēr šajā gadījumā saskatāma problēmsituācija, jo, nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, tiesiskās sekas tiek aprobežotas ar aizgādības tiesību ierobežošanu bez tālākejošām juridiskām sekām, kas saistītas ar personas tiesību ierobežojumiem, un nav virzības uz ierobežoto aizgādības tiesību atjaunošanu. Savukārt aizgādības tiesību atņemšanas gadījumā, kad prasības cēlētājs tiesā ir bāriņtiesa, šim aizgādības tiesību ierobežošanas veidam ir tālejošas sekas, kā rezultātā aizgādības tiesību atņemšanas fakts tiek reģistrēts, pastāv aizgādības tiesību atjaunošanas iespējas, vecākam saglabājas pienākums sadarboties ar bāriņtiesu un sociālo dienestu u. c. institūcijām, ir jāveic līdzdarbības uzdevumi utt.

Jāsecina, ka gadījumā, kad tiek atņemtas aizgādības tiesības (pretēji atsevišķas aizgādības nodibināšanas gadījumam), bērna tiesības un intereses tiek labāk aizsargātas, jo bērnu tiesību aizsardzības institūcijas uzrauga un nereti arī nodrošina bērna tiesības. Ir būtiski uzsvērt, ka tiesiskajā regulējumā procesuālajā kārtībā pastāv divi aizgādības tiesību ierobežošanas veidi, kuros sekas, kuras iestājas, ierobežojot vecākam aizgādības tiesības, ir vienādas, bet nevienlīdzīgas.

Aizgādības tiesību ierobežošanas ietekme uz bērna tiesību un interešu nodrošināšanu

Šībrīža tiesiskais regulējums, kurš izteikts Civillikuma 177. panta redakcijā, skaidri nosaka pamatpienākumus, kuri vecākiem jāievēro, īstenojot aizgādības tiesības, tomēr tas neparedz skaidri definētus kritērijus, kādā kvalitātē un apjomā šie pienākumi īstenojami. *Dr. iur.* Anastasija Jumakova, atsaucoties uz teorētiku profesora Edgara Melķiša un bērnu tiesību speciālistu skaidrojumu par bērnu interesēm, norādījusi, ka jēdziens “bērnu intereses” ir uzskatāms par abstrakto tiesību normu [13]. Ņemot vērā, ka aizgādības tiesību uzdevums ir nodrošināt bērna vislabākās intereses un ka tiesiskais regulējums neparedz bērna vislabāko interešu uzskaitījumu, aizgādības tiesību nodrošināšana notiek pēc katra vecāka brīviem ieskatiem. Vienlaikus, atņemot aizgādības tiesības, būtiski tiek ierobežotas bērna tiesības, kuras balstītas cilvēktiesībās.

Lai gan tiesību aktu uzdevums ir nodrošināt aizsardzības mehānisma atjaunošanu, starpinstitucionālās sadarbības nespēja tikt galā ar vecākiem atņemto aizgādības tiesību atjaunošanai nepieciešamo apstākļu pilnveidošanu norāda uz ierobežotām valsts iespējām nodrošināt bērna vislabākās intereses. Tas atspoguļojas Latvijas bāriņtiesu reformās, adopcijas moratorijā, deinstitucionalizācijas procesā, bērnu skaitā ārpusģimenes aprūpē. Pētnieki Ilona Kronberga, Sanita Sīle, Gatis Litvins un Anvars Zavadskis 2019. gada pētījumā “Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībā” secinājuši, ka vecāki ļoti atturīgi sadarbojas ar jebkuru institūciju bērna interešu nodrošināšanā, jo visus mēģinājumus institūciju sadarbībai ar vecākiem ģimenes uztver kā uzbrukumu un iespējamu ģimenes sodīšanu. Šāda vecāku attieksme veidojusies, balstoties pašas ģimenes pieredzē un pieņēmumos, kas izriet no tās. Tātad preventīvais darbs ar vecākiem nevar būt pozitīvs un nav iespējams objektīvi izvērtēt vecāku izpratni par aizgādības tiesību īstenošanas ietekmi bērna vislabāko interešu nodrošināšanā, un tas ir nopietns signāls starpinstitūciju sadarbībai ar ģimenēm [16].

Personām, kuras saskārušās ar grūtībām, īstenojot aizgādības tiesības (gan aizgādības tiesību atņemšanas gadījumā, gan uz vienošanās vai ar tiesas nolēmumu nodibinātas atsevišķas aizgādības pamata gadījumā), būtu jāvēršas pie bērnu tiesību aizsardzības institūcijām. Savukārt, ja starpinstitucionālajā sadarbībā ir radušās problēmas, ģimenei aizgādības tiesību problēmjautājumos rast risinājumu, kas būtu vērsti uz bērna vislabāko interešu nodrošināšanu, var būt visai grūti vai pat neiespējami. Jāsecina, ka, pastāvot starpinstitūciju un vecāka, kuram atņemtas aizgādības tiesības, sadarbības problēmām, samazinās iespēja vecākam atjaunot atņemtās aizgādības tiesības, kas ir pretrunā ar bērna tiesību nodrošināšanu. Lai gan, vienam vecākam atņemot aizgādības tiesības, otram vecākam iestājas likumiski nosacījumi atsevišķas aizgādības īstenošanai, tomēr bērna izcelšanās ir no diviem vecākiem, kuriem ar likumu ir piešķirtas aizgādības tiesības, un abu vecāku godprātīga aizgādības tiesību īstenošana viennozīmīgi ir bērna interesēs.

Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojumā atzīts: “Atsevišķa aizgādība pār bērnu nav nosakāma, ja tas nenodrošina bērna intereses un ierobežo viena vecāka tiesības. Likums nenosaka prioritāti viena vai otra dzimuma vecākam attiecībā uz atsevišķas aizgādības noteikšanu pār bērnu. Tikai izvērtējot bērna psiholoģisko un emocionālo saikni ar katru no vecākiem un katra vecāka spējas un vēlmi nodrošināt bērna interesēm atbilstošus apstākļus un audzināšanu, ir pieņemams spriedums par atsevišķas aizgādības tiesību piešķiršanu vienam no bērna vecākiem” [17].

Analizējot aizgādības tiesību ierobežošanas veidus un tiesu prakses apkopojumus, jāuzsver, ka tieši vecāku savstarpējā vienošanās par atsevišķas aizgādības nodibināšanu bērnam no tiesību aktos iekļauto tiesību normu aspekta ir pretēja bērna vislabāko interešu nodrošināšanai, savukārt no psiholoģiskā aspekta vecāku spēja labprātīgi vienoties bērna interesēs ir vērtējama visaugstāk. Tas skaidrojams ar vairākiem apstākļiem: nav reģistra, kurā tiktu atzīmēts fakts par vecāku savstarpējo vienošanos nodibināt viena vecāka atsevišķu aizgādību, tātad tas netiek darīts zināms bērnu tiesību uzraugošajām institūcijām; pastāv varbūtība, ka bērna vecāki nav uzklaušījuši sava bērna viedokli pirms

tik būtiska lēmuma pieņemšanas; vecāku interpretācija par vienošanās noslēgšanu bērna vislabākajās interesēs var būt pretēja bērna tiesībām; netiek uzraudzīts atsevišķas aizgādības nodrošināšanas process. Vienlaikus būtisks ir apstāklis, ka, vecākiem savstarpēji vienojoties par atsevišķas aizgādības nodrošināšanu, nav tiesisku šķēršļu, lai vecākiem būtu iespēja jebkurā brīdī atkal vienoties par kopīgas aizgādības īstenošanu pār bērnu. Šāda bērna tiesību un interešu nodrošināšana, vecākiem savstarpēji vienojoties, var tikt modelēta neskaitāmas reizes, tādēļ neizbēgami var rasties konfliktsituācijas gan vecāku starpā, gan visā ģimenē, un tas ir pretēji bērna tiesību un interešu nodrošināšanai.

Lai gan vecāku savstarpējas vienošanās un ar tiesas nolēmumu atsevišķas aizgādības dibināšanas gadījumos ir vairākas līdzības tiesiskajā regulējumā, tomēr ar tiesas nolēmumu nodibinātā atsevišķas aizgādības gadījumā atbilstoši Bāriņtiesu likuma 50. panta 2. punktam bāriņtiesa pēc tiesas pieprasījuma sniedz tiesai atzinumu par viena vecāka atsevišķas aizgādības nodibināšanu [4]. Var secināt, ka tikai vecāku savstarpējas vienošanās gadījumā, nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, tiesību aktos nav nostiprināta kārtība, kā tiek izvērtēta bērna tiesību un interešu nodrošināšana. Būtisks ir arī fakts, ka aizgādības tiesību atņemšanas un ar tiesas nolēmumu nodibinātas atsevišķas aizgādības gadījumos aizgādības tiesību atjaunošanai un kopīgas aizgādības nodibināšanai ir noteikts tiesiskais regulējums, kas nosaka kārtību minēto procesu norisei. Tas nozīmē, ka lietas, kas izriet no aizgādības tiesībām, prasības celšana tiesā par aizgādības tiesību atjaunošanu un kopīgas aizgādības nodibināšanu notiek Civilprocesa likuma 29.¹ nodaļā noteiktajā kārtībā [7].

Bāriņtiesu likuma 22. panta pirmajā daļā un Civillikuma 203. panta pirmajā daļā nostiprināti aizgādības tiesību pārtraukšanas iemesli, proti, faktiski šķēršļi, kas vecākam liedz aprūpēt bērnu; bērna dzīvība un veselība tiek apdraudēta vecāka vainas dēļ; vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības un nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību; vecāks ir devis piekrišanu bērna adopcijai ..; konstatēta vecāka vardarbība vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu [4, 8]. Savukārt Civillikuma 203. panta ceturtajā daļā teikts, ka bāriņtiesa ceļ prasību tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, ja gada laikā pārtrauktās aizgādības tiesības nav atjaunotas [8]. Jau vairākkārt tika uzsvērts, ka ar likumu abiem vecākiem ir noteikts, ka viņu pienākums ir rūpēties par bērnu, un tikai noteiktos gadījumos bērna interešu nodrošināšanai vecākam var tikt atņemtas aizgādības tiesības vai nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība. Jāuzsver, ka tikai vienā no minētajiem aizgādības tiesību ierobežošanas gadījumiem aizgādības tiesības tiek atņemtas. No tā jāsecina, ka pārējos gadījumos, vecākam neatņemot aizgādības tiesības, viņš vairs ne tikai neīsteno aizgādību, bet arī neuzņemas nekādu juridisku atbildību laika posmā, kad bērnam ir nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība.

Būtiski ir uzsvērt problēmsituāciju, kura izveidojas, ja vecāks, kura atsevišķā aizgādībā ir nodots bērns, savas vainas dēļ zaudē spēju pienācīgi aprūpēt un uzraudzīt bērnu. Šī brīža tiesiskais regulējums paredz, ka tādā situācijā pilnu juridisko atbildību uzņemas tikai tas vecāks, kura atsevišķā aizgādībā bērns atradies, savukārt uz otru vecāku šī atbildība negulstas, kaut arī aizgādības tiesības viņam likuma izpratnē nav atņemtas.

Šādā gadījumā bērna dzīvesvieta jānosaka pie otra vecāka un, neizvērtējot apstākļus, kādēļ vecāki vienojušies par atsevišķu aizgādību vai to nodibinājusi tiesa, bērns jānodod otra vecāka aprūpē. Tas ir pret bērna tiesībām un interesēm, jo laika posms, kādā bērns atradies viena vecāka atsevišķā aizgādībā, var būt ļoti ilgstošs, un tas nozīmē otra vecāka atbildības neuzņemšanos tieši tikpat ilgā laika posmā. Uzmanība jāvērs uz apstākļiem, kas bija par pamatu noteikt atsevišķu aizgādību. Tā var būt otra vecāka ilgstoša prombūtne ārpus bērna mītnes zemes, kuras laikā vecāks nav pilnvērtīgi īstenojis ar likumu piešķirto saskarsmes tiesību ar bērnu, kā rezultātā notikusi emocionāla atsvešinātība, vecāka uzskati un uztvere krasi atšķiras, kas ir pretēji bērna interesēm, utt.

Izņemot gadījumu, kad vecākam tiek ierobežotas aizgādības tiesības, tās atņemot, abiem vecākiem labprātīgi vienojoties vai ar tiesas spriedumu nodibinot viena vecāka atsevišķu aizgādību, jāuzskata, ka var tikt ierobežotas bērna pamattiesības uz ģimeni, kas noteikts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 7.¹ pantā [6]. Tas attiecināms uz bērna tiesībām tikt adoptētam, ja bērna vecāki dzīvo šķirti un bērnu vēlas adoptēt vecāka, kura atsevišķā aizgādībā atrodas bērns, laulātais, vai bērns kļūst juridiski brīvs no vecāka, kura atsevišķā aizgādībā viņš atradies, bet otrs vecāks ilgstoši nav īstenojis aizgādības tiesības, un bērna atgriešana viņa aprūpē nav iespējama. Ministru kabineta noteikumu Nr. 667 "Adopcijas kārtība" 5. punktā noteikts, ka vecāka piekrišana bērna adopcijai nav nepieciešama, ja vecākam ir atņemtas aizgādības tiesības vai vecāki ir miruši [10].

No šī brīža tiesiskā regulējuma izriet, ka pat tad, kad vecākam ir noteikti aizgādības tiesību ierobežojumi, bet nav atņemtas aizgādības tiesības, un vecāks neīsteno aizgādību, lai bērns tiktu adoptēts, ir nepieciešama vecāka piekrišana. Vienlaikus vecāks, kurš, vienojoties ar otru vecāku, piekritis atsevišķas aizgādības nodibināšanai vai tā nodibināta ar tiesas spriedumu, var nepiekrīst, ka viņa bērns tiek adoptēts, un tas ietekmē bērna intereses. Šādā gadījumā tiesiskajā regulējumā nostiprināta kārtība, kādā adopcijas procesu iespējams veikt, ja vecāks nav devis savu piekrišanu. Jānorāda, ka minētā kārtība ir attiecināma uz vecāku, kurš nav devis piekrišanu bērna adopcijai, aizgādības tiesību pārtraukšanas procesa ierosināšanu saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 22. pantā nostiprinātajiem aizgādības tiesību pārtraukšanas pamatiem [4], kas pamatojams ar vecāka ļaunprātīgu tiesību izmantošanu.

Saskaņā ar šī brīža tiesisko regulējumu bērna adopcijas process ir iespējams tikai tad, kad bērns ir juridiski brīvs. Vecākam nepiekrītot, ka bērns tiek adoptēts, praksē adopcijas process ir ilgstošs, jo vispirms vecākam likumā noteiktā kārtībā jāierobežo aizgādība, atņemot aizgādības tiesības. Vienlaikus, ņemot vērā Civillikuma 198. pantā nostiprināto tiesību normu, kura nosaka, ka aizgādība izbeidzas, kad bērnu adoptējusi trešā persona [8], pat ja vecāks, kuram ir aizgādības tiesību ierobežojumi uz vecāku savstarpējas vienošanās vai ar tiesas spriedumu nodibināta pamata, nosakot bērnam viena vecāka atsevišķu aizgādību, ir devis piekrišanu bērna adopcijai, adopcijas process nav iespējams, kamēr vecākam nav atņemtas aizgādības tiesības. Praksē tas nozīmē, ka vienlaikus ar adopcijas pieteikumu tiesā jāiesniedz pieteikums par aizgādības tiesību atņemšanu tam vecākam, kurš devis piekrišanu bērna adopcijai.

Tiesu praksē, kas izriet no aizgādības tiesībām, nostiprināta atziņa: “Nosakot viena vecāka atsevišķu aizgādību pār bērnu, tiesai, pirmām kārtām, ir jāvadās no bērna interešu viedokļa, ar kuru no vecākiem bērnam ir ciešāka emocionālā saikne” [17]. ANO Bērnu tiesību deklarācijas 6. principā uzsvērts, ka bērna pilnīgai un harmoniskai personības attīstībai nepieciešama mīlestība un sapratne [2]. Jāsecina, ka tikai ar tiesas spriedumu nodibinātas atsevišķas aizgādības gadījumā institucionāli ir izvērtēts un juridiski tiek apliecināts, ka bērnam atsevišķa aizgādība nodibināta pie tā vecāka, kuram ar bērnu ir visciešākā emocionālā saikne, un tas ir bērna vislabākajās interesēs. To apstiprina iepriekš minētais, ka lietās, kas izriet no aizgādības tiesībām un tiek izskatītas tiesā, tiesa bāriņtiesai likumā noteiktā kārtībā izprasa atzinumu par bērna tiesību un interešu nodrošināšanu, nodibinot bērnam viena vecāka atsevišķu aizgādību. Turpretī, vecākiem vienojoties par atsevišķas aizgādības nodibināšanu, nenotiek institucionāla izvērtēšana, vai bērna atsevišķu aizgādību īsteno tas vecāks, ar kuru bērnam ir ciešāka emocionālā saikne.

Problēmsituācija rodas, kad vecāks, kurš īsteno atsevišķu aizgādību pār bērnu, vairs neveic pilnvērtīgu bērna aprūpi un uzraudzību vai mirst, un bērna aprūpi uzņemas otrs vecāks, kurš noteiktu laika posmu (tas var būt pat ļoti ilgstošs) nav īstenojis aizgādības tiesības un, iespējams, ar bērnu ir zaudējis emocionālo saikni. Turklāt vecāka, kura atsevišķā aizgādībā atradās bērns, nāve vai turpmāka bērna aprūpes un uzraudzības nespēja nav pamats automātiskai atsevišķas aizgādības noteikšanai otram vecākam, jo viņam šīs tiesības ir ierobežotas.

Jāatzīmē šāds fakts: ja, bāriņtiesas rīcībā pastāvot informācijai par bērnam nodibināto atsevišķo aizgādību, ir iespēja pirms bērna nodošanas otra vecāka aprūpē izvērtēt bērna tiesību un interešu nodrošināšanas ietekmējošos apstākļus, tad vecāku savstarpējās vienošanās gadījumā minētā vienošanās par atsevišķas aizgādības nodibināšanu nevienā reģistrā netiek reģistrēta. Saskaņā ar Civillikuma ceturtajā daļā 2312. panta 5. punktā nostiprināto tiesību normu [9] vecāku noslēgtā vienošanās par atsevišķas aizgādības nodibināšanu izbeidzas līdz ar vecāka, kurš īstenojis atsevišķu aizgādību, nāvi, un bērnu tiesību subjektiem, nezinot par vienošanās pastāvēšanu, nav iespējas pārliecināties par bērna tiesību un interešu pilnvērtīgu nodrošināšanu, bērnam nonākot otra vecāka aprūpē. Savukārt, ja vecāks, kura atsevišķā aizgādībā atrodas bērns, saskaņā ar vienošanos neveic bērna aprūpi un uzraudzību, vecākam, kuram uz vienošanās pamata ir aizgādības tiesību ierobežojumi, nevar ietekmēt ar bērnu saistītu būtisku jautājumu izlemšanu, iekams nav atjaunota kopīga aizgādība pār bērnu.

Secinājumi

Tiesiskais regulējums, kurā noteikta aizgādības tiesību ierobežošana, ir jāatzīst par nepilnīgu, jo sekas aizgādības tiesību ierobežošanai civilprocesuālā kārtībā ir vienādas, bet nevienlīdzīgas.

Līdz ar aizgādības tiesību atņemšanu bērnu tiesībsargājošo iestāžu kompetencē vairs nav noteikta sadarbība ar vecāku, lai atņemtās aizgādības tiesības tiktu atjaunotas,

tādēļ veidojas trijstūris, proti, nav aizgādības tiesību – nav bērnu – nav sadarbības. Kad vecākam tiek atņemtas aizgādības tiesības, iestājas tiesiskas sekas, kuras ir saistītas ar personas tiesību ierobežojumiem. Turpretim, ja vecāki savstarpēji vienojas vai ar tiesas spriedumu nodibinātas atsevišķas aizgādības gadījumos netiek piemēroti nekāda veida cilvēka tiesību ierobežojumi, tad aizgādības tiesības netiek atņemtas un netiek izdarīta atzīme Iedzīvotāju reģistrā par nodibinātu atsevišķu aizgādību, jo tas nav noteikts tiesiskajā regulējumā. Rezultātā nav iespējams iegūt statistikas datus par atsevišķas aizgādības nodibināšanu uz vecāku vienošanās vai ar tiesas nolēmumu nodibināta pamata.

Ja nav tiesiskā regulējuma, kurā ir nostiprināta kārtība, kādā vecāki apliecina savstarpēju vienošanos par atsevišķas aizgādības nodibināšanu pār bērnu, norādot, uz kāda pamata tiek dibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība, un fakta nostiprināšanai Iedzīvotāju reģistrā, tiek radīti nekonsekventi nosacījumi bērna tiesību un interešu vienlīdzīgai nodrošināšanai. Šāda regulējuma neesamība, vecākiem savstarpēji vienojoties par atsevišķas aizgādības nodibināšanu, rada neierobežotas iespējas atsaukt vienošanos un vienoties par turpmāku kopīgas aizgādības īstenošanu tik reižu, cik viņi uzskatīs par nepieciešamu.

Gan vecākiem vienojoties par atsevišķas aizgādības nodibināšanu, gan ar tiesas nolēmumu dibinātas atsevišķas aizgādības gadījumā, ierobežojot vecāka aizgādības tiesības, bet tās neatņemot, uz vecāku negulstas atbildība, ja otrs vecāks, kura atsevišķā aizgādībā ir bērns, nepilda ar likumu viņam noteiktos bērna aprūpes un uzraudzības pienākumus. Tādējādi vecākam, kura aizgādības tiesības ir ierobežotas, pat zinot, ka otrs vecāks, kura atsevišķā aizgādībā atrodas bērns, ir nodarījis kaitējumu bērna tiesību nodrošināšanā, netiek sodīts ar aizgādības tiesību pārtraukšanu vai atņemšanu, bet brīvi var uzņemties turpmāku aprūpi pār bērnu, kas faktiski ir pretēji bērna interesēm, jo nav tiesiska regulējuma, kas būtu par pamatu, lai noskaidrotu, vai vecāks spēj turpmāk pār bērnu uzņemties aprūpi un uzraudzību.

Lai novērstu konstatētās nepilnības, ar tiesisko regulējumu ir nepieciešams noteikt, ka pastāv vienotas prasības aizgādības tiesību atjaunošanas procesā atsevišķas aizgādības nodibināšanas gadījumos. Tiesiskajā regulējumā ir būtiski noteikt vecākam veicamās darbības, kas vecāku kopīgas aizgādības ierobežošanas procesā nodrošinātu vienlīdzīgu un efektīvu bērnu tiesību ievērošanu.

Legal Framework Analysis of Restriction of Custody Rights

Abstract

The article addresses the question of the legal analysis of the restriction of custody rights and the issues related to the consequences of the restriction of custody rights.

As within the meaning of law, a child is a minor until the age of 18, thus he or she lacks the legal capacity, the child's custody rights are exercised by his or her natural

guardians – parents. The nature of custody rights is very broad, and their exercise or legal restriction can be viewed from several aspects, which clearly raises a number of issues.

The publication pays special attention to the ways of restricting custody and their impact on ensuring the rights and interests of a child. The analysis of the legal framework revealed that there are three types of restriction of custody rights, which ensure unequal protection of a child's rights and interests, as the restrictions is interpreted according to the understanding of custody rights by the child's parents. The aim of the study is to identify the problematic issues and make proposals for the improvement of the legal framework, in order to reach equal protection of the rights and interests of a child in all cases of restriction of custody rights, which would be in the best interests of a child.

The article consists of two parts. The first part discusses the types of restriction of custody rights and the problems of their legal limitation, while the second part analyses the impact of restriction of custody rights on ensuring the rights and interests of a child.

Keywords: custody rights, child rights, restriction of rights.

Avoti un literatūra

Tiesību akti

1. Latvijas Republikas Satversme: Latvijas valsts likums: pieņemta 15.02.1922. un stājās spēkā 07.11.1922. *Latvijas Vēstnesis*. 43, 01.07.1993. Iegūts no: <http://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [sk. 21.11.2020.].
2. ANO Bērnu tiesību deklarācija: starptautisks dokuments: pieņemts 20.11.1959. un stājās spēkā 24.03.1992. Iegūts no: <http://www.cirp.org/library/ethics/UN-declaration/> [sk. 24.11.2020.].
3. ANO Bērnu tiesību konvencija: starptautisks dokuments: pieņemta 20.11.1989. un stājās spēkā 02.09.1990. *Latvijas Vēstnesis*. 237(5297), 28.11.2014. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150> [sk. 20.11.2020.].
4. Bāriņtiesu likums: Latvijas Republikas likums: pieņemts 22.06.2006. un stājies spēkā 01.01.2007. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/139369-barintiesu-likums> [sk. 21.11.2020.].
5. Valsts sociālo pabalstu likums: Latvijas Republikas likums: pieņemts 31.10.2002. un stājās spēkā 01.01.2003. *Latvijas Vēstnesis*. 168, 19.11.2002. Iegūts no: <https://likumi.lv/doc.php?id=68483> [sk. 21.11.2020.].
6. Bērnu tiesību aizsardzības likums: Latvijas Republikas likums: pieņemts 19.06.1998. un stājies spēkā 22.07.1998. *Latvijas Vēstnesis*. 199/200(1260/1261), 08.07.1998. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums> [sk. 21.11.2020.].
7. Civilprocesa likums: Latvijas Republikas likums: pieņemts 14.10.1998. un stājies spēkā 01.03.1999. *Latvijas Vēstnesis*. 326/330(1387/1391), 03.11.1998. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [sk. 21.11.2020.].
8. Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības: Latvijas Republikas likums: pieņemts 28.01.1937. un stājies spēkā 01.09.1992. *Valdības Vēstnesis*. 41, 20.02.1937. Iegūts no: <http://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums> [sk.16.11.2020.].

9. Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības: Latvijas Republikas likums: pieņemts 28.01.1937. un stājies spēkā 01.03.1993. *Valdības Vēstnesis*. 46, 26.02.1937. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/90220-civillikums-ceturta-dala-saistibu-tiesibas> [sk. 26.11.2020.].
10. Adopcijas kārtība: Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 667: pieņemti 30.10.2018. un stājās spēkā 08.11.2018. *Latvijas Vēstnesis*. 220, 07.11.2018. Iegūts no: <https://likumi.lv/ta/id/302796#p11> [sk. 24.11.2020.].
11. Iedzīvotāju reģistrā iekļauto ziņu aktualizēšanas kārtība: Ministru kabineta 15.02.2011. noteikumi Nr. 131. *Latvijas Vēstnesis*. 34, 02.03.2011. Iegūts no: <http://likumi.lv/ta/id/226537-iedzivotaju-registra-ieklauto-zinu-aktualizesanas-kartiba> [sk. 16.11.2020.].

Literatūra

12. *Bāriņtiesu iesniegto ikgada valsts statistikas pārskatu par bāriņtiesu darbu 2019. gadā analīze*. Iegūts no: <https://www.bti.gov.lv/lv/barintiesu-iesniegto-ikgada-valsts-statistikas-parskatu-par-barintiesu-darbu-2019-gada-analize> [sk. 16.11.2020.].
13. Jumakova, A. 2019. *Bērņa tiesību uz identitāti ģenēze Latvijā un to apdraudējums adopcijas tiesiskā regulējuma kontekstā: promocijas darbs*. Rīga: Latvijas Universitāte, 217. Iegūts no: http://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/48929/298-72864-Jumakova_Anastasija_am12254.pdf?sequence=1&isAllowed=y [sk. 30.11.2020.].
14. Kudeikina, I. 2018. *Problems associated with the parents failure to execute their care responsibilities from viewpoint of juvenile delinquency*. Drukāts materiāls.
15. *Rokasgrāmata bāriņtiesām. 1. sējums*. 2020. Rīga: Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija, 137. Iegūts no: https://www.bti.gov.lv/sites/bti/files/media_file/rokagrbt_1_02112020.pdf [sk. 23.11.2020.].
16. Kronberga, I., Sila, S., Litvins, G., Zavadskis, A. 2019. *Starpinstitūciju sadarbība bērnu tiesību aizsardzībā*. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 115.

Tiesu prakse

17. Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērniem. Tiesu prakses apkopojumi. Iegūts no: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/aizgadiba%20uzturl%20saskarsme_petijums_2012.doc [sk. 21.11.2020.].
18. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada [...] spriedums lietā Nr. [...] SKC-[E]/2017. Iegūts no: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5172> [sk. 28.11.2020.].
19. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020. gada 17. septembra Rīcības sēdes lēmums lietā Nr. A420190719, SKA-1345/2020. Iegūts no: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/6644> [sk. 28.11.2020.].